

katársai végeztek terepbejárást, aminek során megállapították, hogy csupán a jelen lelőhelyet érinti a tervezett beruházás.

Az Ásatárs Kft. (Gulyás Gyöngyi) 2011. május 31. és június 4. között megelőző feltárást végzett. A kutatás a lelőhely Ny-i részét érintette, a humuszolás 1150 m²-en történt.

A 6 m széles és 185 m hosszú nyomvonalon, a világosbarna agyagos altalajon (60–90 cm mélyen) 34 objektum (44 stratigráfiai egység) foltja rajzolódott ki, elszórta, helyenként kisebb csoportokban. A foltok eltérő mélységben jelentkeztek; az ÉNy-i szélső objektumot egészen magasan, a humusz alján találtuk meg. A kutatás nem terjedt ki a meglévő kút környezében lévő első töréspontig tartó rövid szakaszra (35 m).

Az előkerült jelenségek közül 1 cölöphely, 1 humuszréteg, 3 geológiai jelenség, 16 árok és 23 gödör volt. Korukat tekintve egy vagy két objektum őskori, 21 bizonyosan vagy feltételezhetően Árpád-kori, a többi korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú volt. Egy nagyobb és mélyebb tárológödör mellett kisebb-közepes méretű gödröket, gödöralkat találtunk. Jellemzőek az Árpád-korra keltezhető árokpárok, azaz egymás melletti, általában azonos irányú árokszakaszok, amelyek egy része a szelvény mindkét oldalán tovább nyúltak.

A feltárt utolsó 10 m-en, illetve az itteni törésponttól a földutató kísérő árokig tartó közel 17 m-es szakaszon nem került elő régészeti jelenség. Ez nagyjából megfelel a terepbejáráskor meghatározott lelőhelyhatárnak. Az objektumokból nagyon kevés leletanyag (kerámia, állatsont) került elő.

Munkatárs: Móricz Róbert technikus.

SOMOGYI KRISZTINA – SZATMÁRI IMRE

196. Magyarcsanád, Belezi-dűlő, kőkereszt (KÖH 42986)

(Csongrád megye) Kk, Kú

2011. október 10-én általános állapotfelmérés, ill. helyszíni szemle céljából felkerestük a Belez nevű határrészében található Kun László-keresztet. A köemlék az Apátfalvát Királyhegyessel összekötő útról leágazó, a Lőrincz-tanya felé K-i irányba haladó tsz-kövesút É-i oldalán található, a hajdani Belezi-ér K-i partján (hrsz.: 0231/11). A helyi népi legenda úgy tartja, hogy alatta Kun László nyugszik.

Amit a keresztéről tudunk, azt Trogmayer Ottó 1974-es hitelesítő ásatásának és az ezt követő leírásnak köszönhetjük.⁴⁸ Tovább bővíti ismereteinket Matúz Edit 1975-ös leletmentése, mely során – a kereszt közvetlen szomszédságában, attól 15–20 m-re D-re – tizenhárom késő középkori (16. századi) sírt tártak fel útépités alkalmával.

A monolitikus, egy kőtömbből kifaragott emlék rövidkarú máltai kereszt formát mutat. Anyaga palás gneisz, melynek származási helye Erdély. Teljes magassága 290 cm, ebből 120 cm a felszín alatt található; fesztávolsága 95 cm. A kereszt közvetlen környékét a megelőző évszázadokban kincskeresés céljából feldúlták, így nem dönthető el, hogy feküdt-e alatta

sír, azonban a D-ebbre feltárt sírok alapján feltételezhető, hogy temetőkereszt funkciót töltött be. A keresztet sem felirat, sem évszám nem szerepel, ezért kor meghatározása egyelőre csak tágabb időhatárok között lehetséges. A közép-európai (elsősorban szászországi, thüringiai, csehországi) párhuzamok alapján a 13–16. század folyamán (esetleg a 17. században) állítható; 16. századi meglétét erősíti az itt előkerült temetőrészlet is. Továbbá a későbbi időszakban már nem találkozhatunk ilyen jellegű emlékekkel, a barokk korban a szakrális építményeknél már sehol sem alkalmazták ezt a formát és stílust.

Magyarcsanád, Belez. Kun László-kereszt
(Fotó: Bede Ádám)

A helyszíneléskor az 1974-es állapothoz képest a köemlékben lényegi változást nem tapasztaltunk. Azonban komoly aggodalomra ad okot, hogy a mezőgazdasági gépek egészen a tövéig szántják a keresztet. (Az illusztrációt lásd fent!) A közelmúltban még több m szélességű füves terület vette körül és védte a műveléstől, azonban ezt idővel teljes mértékben elszántották. A kőkereszt körül egy legalább 5×5 m-es műveletlen (gyepes) védőzóna kialakítása (ill. visszaállítása) lenne szükséges.

Munkatárs: Vajda Edit.

BEDÉ ÁDÁM – SZARKA JÓZSEF

197. Magyarcsanád határa (Csongrád megye) Sza, Á, I

A Makó–Csanádpalota/Nagylak között épülő M43 gyorsforgalmi út építése kapcsán 2011-ben az alábbi lelőhelyeken végeztek feltárásokat a szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársai.

Börcsök-dűlő (KÖH 52752): 2011. szeptember 21. és október 19. között megelőző feltárást végeztünk a nyomvonal M43-46 jelű lelőhelyén. A feltárással érintett, lehumusztolt terület elérte a 12 743 m²-t. A 20–60 cm között váltakozó humusztakaró alatt az állatjáratokkal erősen átjárt, sárgásbarna agyagos altalajon 158 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyekhez végül 127 objektumszámot rendeltünk. Korszakot meghatározó szarmata leletanyag szinte az összes objektumból előkerült.

A terület három kisebb-nagyobb magaspartos résszel tagolt. A lelőhely DK-i végében csak egy gödör és egy nagyobb mére-

⁴⁸ Trogmayer O.: A magyarcsanádi kőkereszt – Das Steinkreuz von Magyarcsanád. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980–1981/1 [1984] 91–95.

tű szögletes kialakítású árokcsakas, valószínűleg karám került elő. A középső szakaszon nagy mennyiségű méhkas alakú gödör, szabadtéri kemence, 10 épület és 1 kút került elő. A félig földbe mélyített épületek 3 sorban helyezkedtek el. Mindegyik ház DK–ÉNy-i tájolású, téglalap alakú, nagy méretű (átlagban 25 m²), sekélyen az altalajba mélyedő volt. Egy kivétellel cölöpszerkezetesek voltak. Kemence egy épületből sem került elő. A házakból nagy mennyiségű kerámia (hombár, tál, fazék), állatsont és egy bronzcsengő került elő. A lelőhely ÉNy-i végén lévő magaspartos részen két gödör csoportot találtunk. Mindkettőben a méhkas alakú gödrök voltak túlsúlyban. Az objektumokból nagy mennyiségű kerámia (fazék, hombár, tál, korsó stb.), patics, salak és állatsont került elő, 7 objektumban voltak *terra sigillata* és amfora töredékei, amelyek a Római birodalommal történő kereskedelmi kapcsolata utalnak.

Munkatársak: Pópity Richárd, Gera Róbert technikusok.

BENEDEK ANDRÁS

Börcsök-dűlő (KÖH 52754): Az M43-47 jelű lelőhely Makótól K-re, mintegy 11 km távolságra, a Makó – Csanádapalota közötti műút D-i oldalán, a műúttól kb. 100 m távolságra, a tervezett M43 autópálya 48+500–49+050 km-szelvénye között található. A földrajzi viszonyokat tekintve a lelőhely viszonylag egyenletes felszínű területen helyezkedik el a belezi medertől K-re, mintegy 500 m távolságra. A lelőhely megelőző feltárását 2011. szeptember 26. és november 25. között végeztük el. A megkutatott 18 378 m²-ből 17 883 m² volt régészeti fedett, amelyen összesen 172 objektumot, 224 statigrafiai egységet különítettünk el. Az átlagban 25–30 cm vastag humusz eltávolítását követően a barna, sárgásbarna színű, löszös szerkezetű, bolygatatlan altalajban jól kirajzolódtak a többségében szürke színű objektumfoltok.

A jelenségek, néhány újkori gödröt leszámítva, a 4–5. századra keltezhető, késő szarmata településrészlethez tartoztak. A terepbejárás során talált kevés Árpád-kori kerámia ellenére a korszakhoz köthető jelenség nem került elő, mindössze a kijelölt terület középső részének D-i szélétől néhány m-re, a fémkeresős vizsgálat eredményezett egy erősen sérült, III. Béla kori(?) érmet.

A szarmata telepjelenségek közül legnagyobb számban a különböző méretű és kialakítású gödrök, gödörkomplexumok fordultak elő. A kerek és ovális alaprajzú, méhkas, ill. ívelt oldal falú tárolóvermek mellett viszonylag nagy számban kerültek elő, 2,5–3 m mélységű, nagy méretű, eredetileg anyagnyerő helyként funkcionáló gödrök. Ezek közül néhány kitűnt jelentős mennyiségű leletanyagával is. Három jelenségnél dokumentáltunk nagy felületet beborító omladékot, amelyből gyakran ép edények, valamint tapasztások láttak napvilágot. Az omladékos gödrök esetében jól megfigyelhető volt, hogy a 40–60 cm vastag törmelék réteg a jelenségek felső részén jelentkezett, míg alattuk vastag, több esetben hamus betöltés volt.

A gödrök egy érdekes típusát képviselték azok a hosszán elnyúló, árok szerű jelenségek, amelyek két végén feküdt a gödör szerű lemélyedés. Ezeket a betöltésből előkerült salak alapján valamiféle műhelyeknek, műhelygödröknek dokumentáltuk. Ezt megerősíteni látszik, hogy a műhelygödrök közvetlen kör-

nyezetében számos olyan gödröt találtunk, amelyek betöltéséből szintén nagy mennyiségű salak került elő.

A szelvény középső részén, egymáshoz viszonylag közel helyezkedett el három épület földbe mélyedő maradványa. A nyesett felszínen mindhárom szabályos, 3–3,20×4–4,50 m alapterületű, kissé lekerekített sarkú, szögletes foltként jelentkezett. Ezeket szerkezetileg két típusra lehetett elkülöníteni. A 16. és 155. objektumok sekély mélységükkel eltértek a 43. sz. épülettől. További eltérést jelentett, hogy az épületek aljában nem rajzolódott ki az altalajba mélyedő cölöphely nyoma. A 16. sz. ház(?) É-i felének aljában ugyanakkor keményre letaposott járószintet dokumentáltunk. Mind kialakítás, mind pedig leletanyag tekintetében az épületek közül kiemelkedik a 43. sz. objektum: 25–30 cm mélységben az épület közepén egy nagyobb méretű, sötétebb színű, lazább szerkezetű folt mutatkozott, míg közvetlenül az épület széleinél egy keményebb letaposott réteget figyeltünk meg. A középső rész bontását követően a ház aljában, nagyjából É–D-i irányban húzódó, 3 kis méretű cölöphely foltja rajzolódott ki. E lemélyedő rész közepén, a ház letaposott széleinek szintjével egy magasságban egy fél malomkő feküdt. A kerámialeletek mellett a ház betöltéséből 7 db római pénzérme került elő. Ezek mellett számos, a fémkeresős vizsgálat során, a felső termőhumusból napvilágot látott érme is az épülethez köthető. Egy további jelenség esetében is felmerült, hogy egykoron valamiféle épület földbe mélyedő része lehetett.

A gödrökön és a házakon kívül néhány árok, két füstölő és egy-két cölöphely is napvilágot látott. A lelőhely Ny-i szélén csoportosuló árkok szabályos téglalap alaprajzú területet határoltak.

A lelőhely ÉNy-i részében egy szabályos, míg a K-i szélén egy gödörben elhantolt temetkezés is előkerült. Előbbi esetben az É–D-i tájolású sír D-i, koponya felőli részét a 2. sz. szarmata árok vágta. A roszsz megtartású csontvázas sírban melléleként mindössze egy kis kerámia volt, amelyet a lábak mellé helyeztek. A 95. sz. gödörben nyugvó csontvázat rendellenes testhelyzetben, a csontok helyzete alapján összekötözve temették el.

Az objektumokból a nagy mennyiségű, jellegzetes késő szarmata kerámia mellett jelentős mennyiségű tapasztás és salak került elő. A telep kőanyaga is viszonylag gazdag, a két teljesen ép őrlőkő mellett több töredékes példány látott napvilágot. A fémkeresős vizsgálat nyomán a lelőhely területéről összesen 18 római érme, több fibula és egyéb fémtárgy (fülbevaló, vaskés stb.) is előkerült.

VARGA SÁNDOR

198. Magyaregres határa (Somogy megye) Ő, LT, Á, Kk, Kú

2011. április 14-én terepbejárást tartottunk a tervezett 67-es sz. elkerülő út nyomvonalába eső területeken.

Macskalyuk (KÖH 77317): A Desedához közel lelőhely volt a bejárat terület ÉK-i sarkában. É-ra az erdős terület miatt nem pontosak a határai, K-en a Deseda-patak partján lévő fás, füves terület miatt nem bejárható, de feltehetően a vízig ér; Ny-on, D-en lehatárolható. Több késő középkori, 5. kelta, 1. jellegtelenszerű őskori kerámiát találtunk.